

ETNOGRAFIA PRAGI. KONFERENCJA INSTYTUTU ETNOGRAFII I FOLKLORYSTYKI ČSAV, 11-12 LISTOPADA 1975, ROZTOKI POD PRAGĄ

Badania etnograficzne nad Pragą, prowadzone wycinkowo od dawna, zostały przed dwoma laty ujęte w jednolity program opracowany w Instytucie Etnografii i Folklorystyki Czechosłowackiej Akademii Nauk. Prowadzi je wieloosobowy zespół praskich etnografów wspomagany przez licznych studentów etnografii, przy współpracy z historykami, demografami, socjologami i geografami. Badania te mają objąć wszelkie zjawiska wchodzące w zakres zainteresowań etnografii, a występujące w stolicy Czech od pierwszej połowy XIX wieku do naszych czasów. Inicjatorem i kierownikiem tej akcji badawczej jest dyrektor Instytutu Eif ČSAV, doc. Antonin Robek, który zainicjował równocześnie wydawanie serii szybko ukazujących się (powielanych na rotaprinicie) publikacji pod nazwą *Etnografie dělnictva*. Do końca 1975 r. ukazało się 5 zeszytów po ok. 200 stron druku¹. Mają one poprzedzić właściwe, wielotomowe wydawnictwo poświęcone Pradze i jej klasie robotniczej, którego pierwszy tom znajduje się już w opracowaniu.

Druga z kolei konferencja na temat praskich badań miała ukazać i poddać pod dyskusję dotychczasowe wyniki prac badawczych, a także spopularyzować same badania przez zainteresowanie prasy, telewizji i radia, których przedstawiciele zostali zaproszeni na obrady. Na miejscu urządzono niewielką wystawę kwestionariuszy, zebranych w czasie badań dokumentów, fotografii, przedmiotów itp. Uczestniczyli w konferencji także etnografowie z innych placówek naukowych i kulturalnych w Czechosłowacji oraz kilka osób z zagranicy (NRD, Polska, ZSRR). W programie znalazły się nie tylko referaty związane bezpośrednio z badaniami praskimi, lecz także wypowiedzi na temat bardziej ogólnych zagadnień etnografii klasy robotniczej i miast. Zostały one ujęte w 3 zespoły tematyczne: A. Badania etnograficzne nad ludnością robotniczą Pragi — sposoby życia i kultura w okresie rozwoju kapitalizmu (1848-1938); B. Etnografia miasta i jego zaplecza; AB. Zagadnienia folkloru miejskiego i robotniczego. W pierwszym zespole znalazło się 11 referatów, w drugim 8 oraz 7 w zespole trzecim. Cztery referaty w zespole B i 1 w zespole AB przedstawili uczestnicy zagraniczni.

¹ W trzech ostatnich tomach tej serii znalazły się następujące prace. Tom 3: K. Novotný, *Przejawy świadomości narodowej a współpraca międzynarodowa naszych robotników w pierwszej połowie XIX w.*; S. Brouček, *Wystawy robotnicze a praska klasa robotnicza*; J. Vařeka, L. Štěpanek, *Robotnicze domy balkonowe w Libni*; Z. Venečková, *Gminne kroniki na terenie Pragi*. Tom 4: A. Robek, *Życie rodzinne i towarzyskie robotników Pragi w 1-ej połowie XIX w.* Tom 5: A. Robek, *Nieznany rękopis poezji i pieśni socjalistycznych*; J. Fleglová, *Z przejawów życia towarzyskiego robotników praskich w końcu XIX i w pierwszych latach XX w.*; P. Horská, *Wpływ fali urbanizacyjnej przełomu XIX i XX wieku na kształtowanie warunków życia praskiej klasy robotniczej*; J. Markl, *Śpiew w życiu robotników praskich*. Wszystkie artykuły zostały zaopatrzone w streszczenia rosyjskie i niemieckie, niektóre także w ilustracje.

Zespół A (11 XI): 1. *Zagajenie i omówienie swoistości etnograficznej badań miasta i klasy robotniczej* — A. Robek; 2. *Wprowadzenie do problematyki etnograficznych badań nad klasą robotniczą Pragi* — M. Moravcová; 3. *Proletariackie miasto Žižkov. Etnograficzna problematyka praskich peryferii* — F. Vančík; 4. *Specyficzne cechy robotniczego życia towarzyskiego w Pradze* — O. Skalníková; 5. *Dążenia zjednoczeniowe stowarzyszeń praskich drukarzy na płótnie w połowie ub. stulecia* — K. Novotný; 6. *Rodzina robotnicza w mikrostrukturze jednostki osadniczej* — J. Svobodová; 7. *Praska rodzina robotnicza na przełomie stulecia z perspektywy demograficznej* — J. Havranek. (12 XI); 8. *Klasa robotnicza a ludoznawstwo w końcu XIX i na początku XX wieku* — S. Brouček; 9. *Specyficzne cechy mieszkań praskich robotników (1848-1938)* — J. Vařeka; 10. *Badanie pożywienia praskiej ludności robotniczej* — J. St'asna; 11. *Odzież praskich robotników z punktu widzenia norm społecznych i obyczajowych z lat 1890-1938* — M. Moravcová.

Zespół AB (12 XI): 1. *Tradycja robotnicza z folklorystycznego punktu widzenia* — D. Klimová; 2. *Dwa autentyczne źródła do praskich gier dziecięcych (Gareis, Homolka)* — V. Scheufler; 3. *Problematyka relacji między folklorem miejskim a wiejskim* — B. Beneš; 4. *Przeobrażenia folkloru w rejonie przemysłowym* — A. Satke; 5. *Udział robotników z okolic Pragi w przedstawieniu osiągnięć gospodarczych czeskich stanów na uroczystościach w 1836 r.* — H. Laudová; 6. *Program „biografów” z przedmieść w latach 20-tych i 30-tych i jego oddziaływanie na upodobania i wykształcenie praskich robotników* — D. Adamcová; 7. *Miejsce folkloru w kulturze duchowej ludzi pracy* — N. S. Poliszczuk (Moskwa).

Zespół B (11 XI): 1. *Zagadnienie etnograficznego badania mieszkańców miast środkowej Rosji w przeszłości i współcześnie* — M. N. Szmielowa (Moskwa); 2. *Badania integracji przesiedlonych mieszkańców wsi do miejskich ośrodków przemysłowych na Łużycach* — B. Nawka (Budziszyn); 3. *Kulturowo-historyczne znaczenie stosunków między miastem i wsią w okresie kapitalistycznym*; 4. *Badania kultury klasy robotniczej i ludności miejskiej a przedmiot etnografii* — E. Pietraszek (Wrocław); 5. *Funkcja tradycji w kształtowaniu się przedmieść Brna* — K. Fojtik (Brno); 6. *Kolonie górnicze w rejonie ostrawsko-karwińskim* — J. Noušová (M. Ostrava); 7. *Wnioski ze wstępnych badań terenowych nad sposobami życia i ubiorem w uprzemysławianych okolicach Koszyc* — M. Dubayová (Koszycy).

W pierwszym zespole tematycznym zostały omówione najobszerniej zagadnienia życia społecznego i rodzinnego praskich robotników, pojedyncze zaś referaty dotyczyły mieszkalnictwa, odzieży i pożywienia. Wynikło to m. in. z faktu, iż szeroko rozumiana kultura społeczna stanowi bardzo istotny przedmiot zainteresowania w omawianych badaniach. W zespole AB omawiano konkretne zjawiska folkloru praskiego oraz bardziej ogólne zagadnienia folkloru miejskiego. Do rzeczywistości polskiej nawiązał A. Satke omawiając m. in. humorystyczną postać „galijskiego Antka” w folklorze ostrawskim. Najbardziej ogólne zagadnienia poruszano w zespole B, przeważnie jednak na podstawie danych z badań empirycznych.

Pomimo obfitości referatów przy krótkim, 2-dniowym czasie trwania konferencji, znalazło się także miejsce na dyskusję dzięki sprawnej organizacji przebiegu obrad. Warto wspomnieć o wymianie uwag na temat metod prowadzenia badań w Pradze, które polegają na łączeniu klasycznych badań terenowych etnograficznych, technik właściwych socjologii oraz poszukiwań archiwalnych, gromadzeniu wypowiedzi pisanych (pamiętników, wspomnień), analizie materiałów muzealnych itd. Organizatorzy badań postanowili bardziej skutecznie gromadzić elementy materialne związane z dawnym życiem robotników. Badając dawny ubiór zastosowano głównie wywiady, a ponadto rozesłano 800 egzemplarzy obszernych ankiet do wy-

branych respondentów. Otrzymano ponad 400 odpowiedzi, co przy tego rodzaju technice badań należy uznać za cyfrę wysoką.

Treść konferencji w Roztokach dostarcza m. in. jeszcze jednego, ważkiego dowodu dla wniosku, że w zakresie etnografii miasta, jak i etnografii klasy robotniczej, problem etnosu przesuwają się na dalekie miejsce, podstawowe zaś znaczenie zyskuje *demos* — lud jako kategoria społeczna, a nie etniczna. Ten m. in. fakt wywołuje z dawna zastrzeżenia tradycyjnych etnografów przeciw włączaniu problematyki miejskiej i robotniczej do zakresu zainteresowań etnografii, wiążące się ze złudzeniem, że życie i kultura miejskiej ludności robotniczej w różnych krajach nie wykazuje różnic zdeterminowanych m. in. odrębnościami narodowymi. Pracy etnografowie udowadniają, że ani historycy, ani socjologowie nie są w stanie tak wnikliwie przedstawić wielostronnego obrazu życia i kultury robotników wielkiego miasta, czeskiej Pragi — jak właśnie etnografowie.

Edward Pietraszek